

בבא בתרא נג

משה שווערד

1. דף על הדף מסכת בבא בתרא דף נב עמוד ב

בגמ': נעל גדר פרץ כל שהוא הרי זו חזקה.

בפרשת שלח, כשהתורה מתארת את שליחת המרגלים לארץ ישראל, אומרת התורה (במדבר יג, כ), 'והימים ימי בכורי ענבים', ונתקשו המפרשים, מה רצון התורה לציין בזה.

בספר למסבר קראי (שם) מפרש, דהנה כתב הרמב"ם (מכירה א, טז) דאכילת פירות הוי קנין לקרקע, לפי זה יש לומר, דלפיכך אמר להם משה רבנו להביא מפרי הארץ דעל ידי זה יעשו קנין בארץ. ואף להראב"ד שחולק שם וסובר דעל ידי אכילת פירות אין קונים קרקע, ורק בדבר המועיל לקרקע כנעל גדר ופרץ קונה, מכל מקום יש לומר, דשם היה קנין על ידי אכילת פירות, דאיתא במסכת עבודה זרה (נג, א), ארץ ישראל מוחזקת לנו מאבותינו, ואם כן באכילת פירות אין בזה מעשה קנין בדיני קנינים, אלא רק הוראת בעלות, והנה איתא במסכת פסחים (ו, ב), סופי תאנים (סוף לקיטת תאנים נמצאים בתאנה תאנים שאינן מתבשלות כלצרכן עולמית, רש"י) ומשמר שדהו מפני ענבים, (שאינן דעתו על התאנים אלא על הענבים שלא הגיע עת הבציר) וכן סופי ענבים ומשמר שדהו מפני מקשאות וכו' בזמן שאין בעל הבית מקפיד עליהן מותרין משום גזל ופטורין מן המעשר, דהפקר פטור מן המעשר. ומבואר דפירות בסוף עונתן הפקר הם, ואם היו לוקחין בעונה זו אין כאן הוראת בעלות כלל, ולזה השמיענו הכתוב דהימים ימי בכורי ענבים, ולקחתם בעונה זו הוי שפיר מעשה קנין.

2. שערים מצויינים בהלכה

נעל גדר פרץ כל שהוא הר"ז חזקה. עי' ברשב"ם לקמן (נג. ד"ה והשתא) דמסירת מפתח מועיל במוכר ומשכיר לחבירו, דאיכא דמסר ליה דליקני, לבד מנכסי הגר, ובתוס' בשם הר"י דחה דברי הרשב"ם, דבהדיא איתא במס' ב"ק (נב.) דלא קנה במסירת מפתח, אלא שלא יצטרך לומר לו לך חזק וקני, ודוקא גבי בדיקת חמץ הוא דתלוי במסירת מפתח, דמי שמפתח בידו עליו לבדוק, לפי שבידו ליכנס ולבדוק, וכ"כ התוס' במס' פסחים (ד. ד"ה אס). ובריטב"א כתב ביותר ביאור, דבדיקת חמץ מדרבנן, דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי, ולא הטילו חובה זו אלא על מי שסיפק בידו לעשות יותר, וזהו מי שהמפתח בידו, ועי' בתשו' תמים דעים (סי')

3. מאירי על בבא בתרא דף נב/ב

חזקה זו צריך שתהא בפניו ואין צריך לומר לו לך חזק וקני אלא לך קנה לבד עד שיגמור עמו הקנין בדברים ויחזיק בפניו ואם היא שלא בפניו הרי היא חזקה ובלבד שיאמר לו לך חזק וקני ודבר זה בין במכר בין במתנה:

4. רשב"ם בבא בתרא דף נג/א

שלא בפניו צ"ל כו' - אם בא להחזיק שלא בפניו דמוכר כגון בעיר אחרת או אפי' באותה העיר שלא מדעתו של מוכר לא הויא חזקה אלא א"כ א"ל מוכר ללוקח לך חזק וקני ...

5. שו"ע חו"מ סימן קצב

(א) בחזקה כיצד, מכר או נתן לו בית או שדה, כיון שנעל או גדר או פרץ כל שהוא והועיל במעשיו, הרי זה קנה:

(ב) בד"א, כשהחזיק בפני המוכר או הנותן; אבל שלא בפניו, לא קנה, אלא אם כן אמר לו: לך חזק וקני. ואם מסר לו המפתח, הוי כאומר לו: לך חזק וקני. וכן המוכר בור לחבירו, כיון שמסר לו דליו הוי כאומר לו: לך חזק וקני:

6. סמ"ע על חו"מ סימן קצב

(ב) כשהחזיק בפני המוכר. **דמדלא מיתה בו ודאי ניתא ליה דיקנה בזה:**

7. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף נג עמוד א ד"ה והשתא סלקי

והשתא סלקי לה בדוחקא - והיינו כל שהוא דכל שהוא אהני דהא אכתי סלקי לה קצת והאי דנקט שמואל והשלימו לעשרה לאו דוקא דה"ה לפחות מ' דהשתא אהני להכי דסלקי בדוחקא ומעיקרא הוו סלקי לה ברווחא ואורחא דמילתא נקט דסתם השלימו לעשרה מעיקרא סלקי לה ברווחא והשתא סלקי לה בדוחקא.

8. רמב"ם יד החזקה הלכות מכירה פרק א

(יא) כיצד המחזיק בגדירה כל שהוא קנה כגון שהיה שם גדר והיו עולין בנחת והוסיף עליו כל שהוא והשלימו לעשרה ונמצא שאין עולין אלא בדוחק הרי זה הועיל וקנה וכן אם היתה שם פרצה והיו נכנסים בה בדוחק והרחיב הוא בה כל שהוא עד שנמצא נכנס בריוח הרי הועיל וקנה:

9. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף נג עמוד א ד"ה והשתא קעיילי

והשתא קעיילי לה ברווחא - דפורתא אהני ולא בעי לתרוצי דמעיקרא לא עיילי כלל והשתא עיילי לה בדוחק דטובא עבד דשווייה פתח וגבי נעל כל שהוא נמי איכא לפרושי כה"ג שסתם פתח סתימה כל שהוא דמעיקרא עיילי לה ברווחא והשתא עיילי לה בדוחקא א"נ שקבע מנעול בדלת לנעול בו דהיינו בנין אבל סגר את הדלת ונעל במפתח בנכסי הגר אינה חזקה דאין זה אלא עושה מצוה לשמור בית חבירו ומכריח ארי מנכסי חבירו הוא כדלקמן בשמעתין ואף על גב דגבי שכירות בתים אמרי' בפסחים (דף ד) משמסר לו מפתחות הוי בחזקת שוכר וה"ה לגבי לקנותו ה"מ במוכר ומשכיר לחבירו אבל בנכסי הגר מי מסר לו מפתחות שיקנה הלכך צריך בנין כל שהוא.

10. שערים מצויינים בהלכה

והשתא עיילי בה ברווחא. עי' ברשב"ם דאם סגר הדלת במפתח בנכסי הגר אינה חזקה, דאין זה אלא עושה מצוה לשמור בית חבירו, ומכריח ארי מנכסי חבירו הנא. וצריך ביאור מאי מצוה איכא לשמור נכסי הגר כיון דהפקר הו'. ועי' ברמב"ן שכתב, דהא דנעל הוי חזקה ולא הוי כמכריח ארי מנכסי חבירו, דבנכסי הגר דליכא מצוה מ"מ זרוזי הוא דמזוז נפשיה, דלא ליקרו ליה מפסיד, ואין דרך הקנאה בכך, אבל הכא שאין מעשיו להכריח, כגון הכא דלא רביע ארי כו' קנה. ובשער משפט (סי' קצב סק"א) כתב, דאפשר דגם

כוונת הרשב"ם כן, דכיון שהוא מחויב להציל ממון חבירו, גם הוא זרוזי מזוז נפשיה להציל אף במקום דליכא מצוה. כתב הרמ"א (יו"ד סי' רלט ס"ז) הנשבע שלא לגלות לחבירו דבר שיצילנו מן ההפסד, הוה נשבע לבטל את המצוה ואינו חל. ובכיאור הגר"א ציין לדברי הרשב"ם כאן.

11. תוספות מסכת בבא בתרא דף נב עמוד ב ד"ה נעל וגדר

נעל וגדר כל שהוא כו' - בגמרא פר"ש דהאי נעל היינו שקבע מנעול בדלת דהוי בנין אבל סגר הדלת ונעל במפתח בנכסי הגר דליכא דמסר ליה לא הוי חזקה דאין זה אלא כמכריח ארי מנכסי חבירו אף על גב דבריש

פסחים (דף ד. ושם ד"ה אם) אמר דמשמסר לו מפתח הוי הבית בחזקת שוכר לבדקו וה"ה לקנותו ה"מ במוכר ומשכיר לחבירו דאיכא דמסר ליה דליקני אבל בנכסי הגר מאן מסר ליה דליקני ...

12. ר"י מיגאש על בבא בתרא דף נג/א

האי מבריה ארי מנכסי חבירו הוא. **פירוש, שהוא מחויב מן התורה בכך**, כדגרסינן בפרק אלו מציאות (ב"מ לא, א), לכל אבידת אחיך לרבות אבידת קרקע, **וחזקה לא היא אלא עד דהוי ההוא מידי דעבד דבר שאינו מחויב מן התורה לעשותו לחבירו, דודאי שלא עשאו אלא לעצמו לקנות בו אותה שדה:**

13. דף על הדף מסכת בבא בתרא דף נג עמוד א

בגמ': אילימא נתן צרור וסכר מיא מינה נטל צרור ואפיק מיא מינה האי מבריה ארי מנכסי חבירו הוא. ופירש רשב"ם הא למה זה דומה למשיב אבידה, דכל ישראל מצווין להציל ממון חבריהם ההיזק. כתב הגרעק"א (בהגהותיו לסמ"ע חו"מ סי' קצ"ב סעיף י') שלפי זה לגבי נכסי הגר שהוא הפקר, ואין כאן השבת אבידה, יש לומר שאם נתן צרור וסכר מיא נטל צרור ואפיק מיא, ה"ז קנין חזקה וקנה, ונשאר בצ"ע.

14. יד רמה על בבא בתרא דף נג/א

הדין הוא מחורתא דשמעתא לסברא דרבואתא דסבירא להו דכי קשי ליה לגמ' מבריה ארי מנכסי חבירו הוא מטעמא דעביד מצוה הוא. **וקשי לן עלה, הא תינח בנכסי חבירו דקא עביד מצוה, אלא בנכסי הגר מאי איכא למימר. ואפי' בנכסי חבירו נמי, תינח שלא בפניו דמיפקד עליהו, אלא בפניו דלא מיפקד עליהו אלא היכא דאין הבעלים יכולין להציל מאי איכא למימר.** ועל כרחיך סוגיא דגמרא דקא דחי לה סתמא מטעמא דמבריה ארי מנכסי חבירו בכולהו אנפי קא דחי לה, דאי לא תימא הכי מאי קא קשיא ליה, לוקמא בנכסי הגר אי נמי בנכסי חבירו ובפניו דלא מיפקד. ודיקא נמי דסתם שמעתיה דרבי יוחנן מדלא קפיד למימר ליה לך חזק וקנה לא מיתוקמא בנכסי חבירו אלא בפניו אי נמי בנכסי הגר. אלא מסתברא דכי קשיא ליה לאו מטעמא דמצוה קשיא ליה, אלא משום דכל חזקה דתליא בהנאה דאהני בה מחזיק בארעא, לא הויא חזקה אלא היכא דמהני בגופא דארעא הנאה דלא הוה שכיחא בה מקמי הדין. דומיא דגדר ופרץ כל שהוא, דאוקימנא כגון דמעיקרא הוו עיילי ביה ברוחא והשתא בדוחקא, אי נמי דמעיקרא בדוחקא והשתא ברוחא, אבל אברוחי מיא מינה דלא אהני בה מידי דלא הוה מעיקרא אלא לאוקומה כדמעיקרא הוה דאהני לא קני, דבעינן דומיא דישוב ערים וליכא. והאי דנקט מנכסי חבירו לאו משום דקא עביד מצוה, אלא כמה דאת אמר מנכסי אחרים שאין מהנה בגוף הנכסים הנאה הנכרת בהן אלא שמהנה את בעל הנכסים דלא קימא ליה חזקה. ומהאי טעמא משכחת לה לשמעתין בין בנכסי הגר בין בנכסי חבירו בין בפניו בין שלא בפניו. וכן הדעת נוטה:

15. ברכת אברהם

נעל, ע' צמד"ה נעל צע"א משה"ק הראשונים שיהא מזכרת ארי ותירלו התוס' דכיון דמונע מכל אדם מוכח מילתא שהנתי שלו, וע' רמב"ן הרבה תירושים שנאמרו בזה. ונראה שנחלקו בטעם דמזכרת ארי ל"ה קנין. ע' רד"ה האי מזכרת ארי כ' משום דמזווין להציל, וכ"כ הר"י מיגאש ורמב"ן, ולפ"ז נראה דמשו"ה לא ניכר שזה נעשה לקנין, וצוה מנזאר מש"כ התוס' דעי"ז שמונע מכל אדם אחר מוכח שאין זה רק שמירה מהפסק, והוא ענין היכר, וכן מש"כ ברמב"ם דעי"ז שפומח מיד ניכר, ולרש"ם לא סגי בהיכר לדדי, דגוף המעשה מיהו אינו אלא מצוה, ולכך הוצרך תיקון מנעול. ולמי' אחרון ברמב"ן צהואיל ול"ה רק שמירה אלא דמהני ג"כ לדברים אחרים הוה מעשה חשוב, נראה דזה מפני דמניעה בעלמא ל"ה מעשה חשוב, ול"ש לומר שהוא מצוה, ומאידך גיסא הסירוך שיושב ומשמר או דאין כלום בתוך הבית, משמע שרק מה שחייב צהאלת ממונו גורם דל"ה חזקה, ולא מלד חסרון צענ"ס המעשה דאינו חשוב. שו"ר צשו"ת א"מ (כ"ה) הערה-ב' שדן בחקירה הנ"ל.

16. חדושי הרשב"א מסכת בבא בתרא דף נג עמוד א

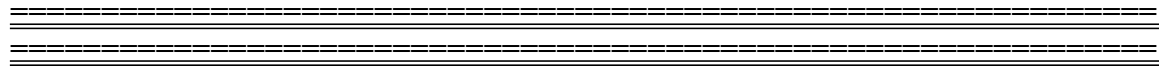
שתי שדות ומצר אחד ביניהן וכו', איכא למידק והא אמר שמואל בפ"ק דקדושין מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן וקא מפרש התם משום דסדנא דארעא חד הוא וא"כ אף הכא נימא הכין, [1] והרא"ם ז"ל תירץ דהתם דעת אחרת מקנה שאני ולדבריו הא דשמעתין דוקא בנכסי הגר הוא דליכא דעת אחרת מקנה הא בהנך דמתני' דהאחין שחלקו והנותן מתנה לחבירו כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן, [2] ור"ש ז"ל כתב דהתם שאני דקא יהיב דמי וכדאמר' התם והוא דיהיב דמי כולן, ושמא אף לדבריו ה"ה באחין שחלקו ובנותן מתנה כל שנתרצו בכך מה לי נתן דמים מה לי לא נתן דמים, דאף בההיא דקדושין נמי ודאי הכין משמע דאילו אמר לו לך חזק וקני אפי' בלא נתינת דמים קני דמה לי דמים מה לי חזקה שאין הדמים מעכבין אלא מפני שאין דעת הבעלים גומרין במכר עד שיקבל דמים, ובפרק השוכר את האומנין כתבתי יותר מזה בס"ד:

17. ריטב"א על בבא בתרא דף נג/א

שתי שדות ומצר אחד ביניהם וכו' לקנותה ואת חברתה אותה קנה חברתה לא קנה. וא"ת והא אמרינן בפרק קמא דקדושין (כ"ז א') מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהם קנה כולם דסדנא דארעא חד הוא, וכי תימא דההוא כשנתן לו דמי כולם כדאוקימנא התם, היינו משום דבמכר כיון דאיכא דמים אין רוצה להקנות כולם כשלא נתן לו דמיהם, אבל במתנה דליכא דמים קונה הוא מיד והכא בהפקר דליכא דמים נמי ליקניה, וי"ל דשאני התם דאיכא דעת אחרת מקנה:

18. תוספות מסכת בבא בתרא דף נג עמוד ב ד"ה אותה קנה

אותה קנה וחברתה לא קנה - והא דאמר' בפ"ק דקדושין (דף כז.) גבי עשר שדות בעשר מדינות החזיק באחת מהן קנה כולן התם בנותן לו דמי כולן והכא בנכסי הגר או במתנה ואף על גב דאין מחוסרין דמים מכל מקום לא הוי כמכר שנתן לו דמי כולן.

19. ריטב"א על בבא בתרא דף נג/ב

החזיק באחת מהן לקנותה ואת המצר ואת חברתה מהו. קשיא לי דהא היינו (כש)נתכוין לקנות שתיהם כיון שהמיצר בינתיים והיא (1)אפסרא דידהו, וי"ל דמספקא ליה דילמא אין מיצר נקנה עד שיתכוין לו בפירוש כיון דליכא דעת אחרת מקנה, אבל כשנתכוין לקנות הוי כאילו חד (סברא) [ארעא], או דילמא אפילו כשנתכוין לקנות המיצר אינו קונה אותו בדליכא דעת אחרת מקנה עד שיחזיק בו ממש:

20. רמב"ם יד החזקה הלכות זכיה ומתנה פרק א

(ז) שתי שדות בנכסי הגר ומצר אחד ביניהן החזיק באחת מהן לקנותה קנאה החזיק בה לקנות אותה ואת חברתה זו שהחזיק בה קנה אבל חברתה לא קנה החזיק בה כדי לקנות את חברתה לא קנה אחת מהן חברתה מפני שלא החזיק בה ואותה מפני שלא החזיק בה כדי לקנותה החזיק בה כדי לקנותה ולקנות את חברתה ואת המצר שביניהן או שהחזיק במצר לקנות שתיהן הרי זה ספק ואם בא אחד והחזיק בה כדי לקנותה זכה האחרון:

21. מגיד משנה על הלכות זכיה ומתנה פרק א הלכה ז

שתי שדות וכו'. מימרא פ' חזקת הבתים (דף נ"ג) ובנכסי הגר הוא דלא קנה לפי שאין שם דעת מקנה הא במתנה ובאחין שחלקו בשהחזיק באחת מהן על דעת לקנות אותה ואת חברתה קנה שתיהן שהרי זה כמכר לו עשר שדות בעשר מדינות שאם החזיק באחת מהן קנה כולן והוא שנתן דמיהן כמו שנתבאר פ"א מהל' מכירה וכן הדין בכ"מ שיש דעת אחרת מקנה וכ"כ ז"ל:
החזיק בה לקנותה וכו'. בעיא דלא איפשיטא שם. וכתב המחבר אם בא א' והחזיק בה לקנותה זכה האחרון ונ"ל שטעמו בזה לפי שחזקת זה האחרון חזקה ברורה ודאית וחזקת הראשון מסופק וכיון שכן מעמידים אותה בחזקת זה שחזקתו ברורה ולא שייך דין אם תפס בקרקע:

22. קובץ שעורים בבא בתרא אות רלט

רלט) [דף נג ע"ב] החזיק במיצר לקנות שתיהן מהו, ופירש בשיטה בשם רבינו יהונתן, דמיבעי להו, אי קנה שתיהן או רק אחת מהן, וכיון דלא איפשיטא אם בא אחר והחזיק בשתיהן קנה שתיהן, דעל כל אחת מהשדות, אמרינן אין ספק מוציא מידי ודאי, וקשה, כיון דאחת מהן ודאי שלו איך יוכל השני לדחותו משתיהן, מ"ש מאבדה לו דרך בשדהו, כתובות ק"ט, דבחד דאתי מכה חד לכו"ע אמר ליה ממ"נ דרכי גבך הוא.

23. רשב"ם בבא בתרא דף נג/ב

קמא לבני בעלמא הוא דאפיך - הפך לבנים בעלמא וסדרן זה על זה דכל זמן שלא העמיד דלתות מאי קעביד מעיקרא עיילי ברווחא והשתא נמי עיילי לה ברווחא דתחלת בנין אינו עיקר אלא גמרו וכדתנן (לעיל דף מב) נעל וגדר דהיינו העמדת דלתות אבל בנה כל שהוא לא קתני:

24. תוספות מסכת בבא בתרא דף נג עמוד ב ד"ה ליבני בעלמא

ליבני בעלמא הוא דאפיך - ואף על גב דרפק בה פורתא כשבנה יסוד לא מהני מידי אלא בקרקע העומד לחרישה ולא דמי למוצא פלטרין בנויין וסד בהן סיווד אחד דקני דהתם משביח הוא בנכסי הגר דהיינו פלטרין אבל הכא מה הן נכסי הגר הוא קרקע והיא לא נשתבחה שאין ראוי לדור שם כל זמן שאין דלתות וא"ת והא יש בה גג וראוי ליכנס בה בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים וי"ל דמ"מ לא חזיא לדירת קבע כל זמן שאין בה דלתות דאדרבה קילקלה דמעיקרא חזיא לזריעה והשתא לא חזיא לזריעה.

25. ברכת אברהם

תד"ה ליבני וכו' אע"ג דרפק נה פורתא כשבנה יסוד לא מהני מידי אלא בקרקע העומד לחרישה. ילהס"ת אם חולה בלוקח, מנד שדעתו לזנות ולא עומד אללו לחרישה או במוכר, נמה שעמד אללו, וא"כ אם אלל המוכר הי' עומד לחרישה סגי בזה, ואולי צעין ג"ו וג"ו, דגם מנד המוכר וגם מנד הקונה יש בזה ענין תיקון השדה. ובעיקר חידוש התוס' הר"י מיגא"ש חולק וס"ל דצמפר יסודות לזנין קנה, ע' רמ"א (ערה סכ"א) בשמו, והסברא מצוחר צנהגר"א (כ"צ) דכשם שחרישה הוה תיקון מנד ראוי לזריעה עי"ו, ה"ה חפירה ליסודות, נעשה עי"ו ראוי לזניית היסודות. ולכא' ל"צ צדעת התוס'. ונ"ל דס"ל דזריעה בלי חרישה ל"ש, לכן מוסיף תיקון ושימוש בקרקע, אלל לזנות שייך גם בלי חפירה ליסודות אלא דעי"ו יוסר עמוק וחזק.

ומה דלא מהני צניית פלטרין בלי דלת אע"פ שזה שצח גדול שאפשר בקלות גם לעשות דלת, מצוחר דייפוי שווי הקרקע אינו קנין חזקה ורק צתיקון בשימוש חשוב, וע' צמצ"ן שכתב צניין אין השצח צחפירה אלא צניין, ונראה דכוננו דשימוש השדה צזריעה והכנה לשימוש הוא תיקונו אלל שימוש צניין הוא לדור צו, ולא ענש הצנייה, ולכן מה דמשהו לראוי לזנות לא מהני דאין הצנייה השימוש אלא הדירה. וע"ע צשו"ת א"מ (כ"ה) מה שמפלפל צענין זה.

26. חדושי הרשב"א על מסכת בבא בתרא דף נג/ב

הבונה פלטרין בנכסי הגר ובא אחר והעמיד להן דלתות קנה, מאי טעמא קמא ליבני בעלמא הוא דקא מהפך. נראין דברי רב יוסף הלוי ז"ל שפירש בשלא חפר הראשון יסודות, שאילו חפר יסודות חפירת הקרקע ליסודות כנר את השדה שמתקנו לזריעה ואע"פ שלא זרעה קנה, והכי נמי כל שחפר יסודות הרי עשה מעשה של תיקון בגופו של קרקע, ולא אמרו כאן אלא בבונה על הקרקע שלא תקן כלום בגוף קרקע, וגם לא גמר את הבנין שהרי עדיין פרוצין הן, וזה שבא והעמיד דלתות גמר את התיקון. ומיהו אם הראשון עשה בהן מקום גמור ראוי להעמיד שם בהמות ותרנגולין קנה, כדתנן במתני' (לקמן נז, א) אבל עשה לבהמתו מחיצה גבוהה עשרה טפחים וכן לתנור וכן לכירים ועושה מקום לזבלו גבוה שלשה או עמוק שלשה קנה, ואומר עולא עלה בגמרא דבכי הא בנכסי הגר קנה:

27. שערם מצויינים בהלכה

אר"י אמה, אר"ח וכנגד הפתח. פרשב"ם דרך
כניסת פתח הבית בכותל שכנגדו, דשם
נראה יותר לנוי כו'. וכזה איתא בגמ' לקמן
(ס:) דאמרו חכמים שיעשה זכר לחורבן, וסד
ביתו בסיד ומשייר בה אמה על אמה וכנגד
הפתח. וכתב במ"ב (סי' תקס סק"ג) דיש
שמניחין פנוי למעלה בגובה הפתח, ואפשר
כדי שיתראה לבעה"ב היושב לפניו נגד
הפתח. ועי' בפמ"ג (מ"ז שם סק"א) ובשערי
תשובה (שם) מה שכתבו בזה.

28. חדושי הרשב"א על מסכת בבא בתרא דף נג/ב

המציע בנכסי הגר קנה. כלומר שהציע מצעות עליהן ושכב או ישב עליהן קנה, [I] לפי שנהנה גופו מגוף הקרקע ואינו דומה לאכילת פירות שאינה חזקה, דהתם לא נהנה מגוף הקרקע אלא מפירותיו.

29. רשב"ם בבא בתרא דף נג/ב

הציע מצעות - ושכב שם על הקרקע בנכסי הגר קנה ואף על גב דלא היינו נעל וגדר ופרץ שלא תיקן שום תיקון בקרקע אלא שנהנה גופו מן הקרקע ששמשו הקרקע הוי חזקה ונראה בעיני דמהכא ילפינן דנפקא לן קרקע קנה בחזקה בקדושין מהאי קרא ושבו בעריכם אשר תפשתם במה תפשתם בישיבה ועוד מדכתיב וירשתם אותה וישבתם בה במה ירשתם בישיבה והיינו בכלל ישיבה כששוכב על הקרקע:

30. תורת חיים על חולין דף צא/ב

שתהא נוחה ליכבש לבניו. פירש רש"י ז"ל כארבע אמות ועוד יש לפרש כי ההיא דאיתא בפרק המוכר פירות דיליף ר' אליעזר דהילוך קונה מדכתיב קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה וקאמר ש"ס ורבנן התם משום חביבותא דאברהם הוא דקאמר ליה הכי כדי שיהא נוח לכבוש לבניו ופירשב"ם ז"ל דהווי להו כיורשין ולא כגזלגין ולא יהיה רשות לשטן לקטרג ולא פתחון פה למדת הדין והכא נמי יש לפרש הכי דקנאה יעקב כששכב עליה דקיימא לן הקונה בית או שדה מחבירו והציע בהן מצעות ושכב עליהן קנה כמ"ש בבית יוסף סימן קצ"ב ולכך קפלה כל ארץ ישראל תחתיו כדי שיקנה בשכיבתו את כולה שלא יהא מקום לקטרג ולומר שלא קנה בשכיבתו אלא מקצת וכגון ארץ הכנעני לחוד ולא כל ארץ שבעה עובדי כוכבים ומזלות והיינו דנקט הכא לישנא דנקט התם שתהא נוח ליכבש לבניו:

31. דף על הדף מסכת בבא בתרא דף נג עמוד ב

בגמ': המציע מצעות בנכסי הגר קנה. ופירש הרשב"ם: 'הציע מצעות - ושכב שם על הקרקע בנכסי הגר קנה. ואף על גב דלא היינו נעל וגדר ופרץ, שלא תיקן שום תיקון בקרקע, אלא שנהנה גופו מן הקרקע ששמשו הקרקע, הוי חזקה'. בשית שרפי קודש (פר' ויצא) הובא, דהנה על הפסוק (בראשית כח, יג), 'הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתנה ולזרעך', פירש

רש"י: 'קיפל הקדוש ברוך הוא כל א"י תחתיו', והקשה החידושי הרי"ם, דהנה כמבואר כאן שכיבה בקרקע קונה, ומאחר דקיימא לן (קידושין כז, ב) דסדנא דארעא חד הוא, אם כן למה הוצרך לקפל את כל הארץ תחתיו, הרי בזה ששוכב כאן מהני לקנין, וכיון שסדנא דארעא חד הוא, אם כן נחשב כאילו קנה את כל הארץ.

ותירץ, דהוא משום עשר קדושות הן בארץ ישראל וקודש הקדשים מקודש מהן, ונצרך לקפל הכל תחת קודש הקדשים.

32. חדושי הרשב"א על מסכת בבא בתרא דף נג/ב

והא דאנהר רב ששת עינין ממתני', היינו מדקתני הגביהו לרבו קנאו, שגוף האדון נהנה מגוף העבד. ואני תמה אם כן מאי טעמא נקט הציע מצעות, אפי' יושב על הקרקע או ששכב עליו בלא מצעות, כדאמרינן בקדושין (כו, א) בחזקה מנא לן דכתיב ושבו בעריכם אשר תפשתם, במה תפשתם בישיבה. ואיפשר דכל ששכב על גבי קרקע אין זה דרך הנאה ובכי הא לא קנה. /2/ ויש מי שפירש הציע מצעות שייפה הקרקע בהצעת מצעות קנה, והרי זה כציוור וכיוצר צורה שקונה בנכסי הגר לפי שמתקנו ומיפהו. ואנהר להו עינין מדתנינן שכו הלבישו, כלומר האדון הלביש את העבד. אלא שגם זה צריך עיון, שלא אמרו סיווד וכיוור אלא במיפה גוף הקרקע. אבל במציע מציעות אינו מיפה ומתקן כלל בגוף הקרקע:

33. חדושי הרשב"א על מסכת בבא בתרא דף נג/ב

והא דאנהר רב ששת עינין ממתני', היינו מדקתני הגביהו לרבו קנאו, שגוף האדון נהנה מגוף העבד. ואני תמה אם כן מאי טעמא נקט הציע מצעות, אפי' יושב על הקרקע או ששכב עליו בלא מצעות, כדאמרינן בקדושין (כו, א) בחזקה מנא לן דכתיב ושבו בעריכם אשר תפשתם, במה תפשתם בישיבה. ואיפשר דכל ששכב על גבי קרקע אין זה דרך הנאה ובכי הא לא קנה. ויש מי שפירש הציע מצעות שייפה הקרקע בהצעת מצעות קנה, והרי זה כציוור וכיוצר צורה שקונה בנכסי הגר לפי שמתקנו ומיפהו. ואנהר להו עינין מדתנינן שכו הלבישו, כלומר האדון הלביש את העבד. אלא שגם זה צריך עיון, שלא אמרו סיווד וכיוור אלא במיפה גוף הקרקע, אבל במציע מציעות אינו מיפה ומתקן כלל בגוף הקרקע:

34. ריטב"א על קידושין דף כב/ב

מתני' עבד כנעני נקנה בכסף בשטר ובחזקה. פי' מפני שהוקשו לקרקעות כדאיתא בגמרא, וכיון דהכי הוא מסתברא דכי היכי דחזקת קנין שבקרקעות אינה אכילת פירות אלא תקון בגופה של קרקע כגון נעל וגדר ופרץ וכיוצא בו, אי נמי תשמיש גופו שמשמש בגופה של קרקע כדאמרינן (ב"ב נ"ג ב') המציע מצעות בנכסי הגר קנה, שפירושו שהציע מצעות וישב שם ושמשתו הקרקע בתשמיש גופו, ולאפוקי הצעת כלים בלא ישיבה שאינה קונה דאכילת פירות [היא], והיינו דדרשינן לה התם (לק' כ"ו א') מדכתיב ושבו בעריכם אשר תפשתם במה תפשתם בישיבה, אבל אכילת פירות אינה קונה כלל בחזקת קנין, ואע"פ שאומר בירושלמי (פ"א ה"ד) המוכר בית לחבירו כיון שנתן פירותיו לתוכו קנאו, בהא פליג ירושלמי אנגרא דילן, כי היכי דפליג נמי במאי דסבירא ליה דמסירת מפתח קונה, ואילו בגמרא דילן מוכח בבבא קמא (נ"ב א') דמסירת מפתח אינה קונה לגמרי ולא קאי אלא במקום לך חזק וקנה, ואנן אנגרא דילן סמכינן, והשתא דאתינן להכי דאכילת פירות אינה קונה בקרקע הוא הדין דבעבדים אין אכילת פירות קונה בהם, ואין חזקתו אלא בשעושה העבד לבד לרבו תשמיש בגופו מדברים שהעבד עושה בהם לרבו שמיחזקים לעבודת עבד, וכדאמרינן בגמרא כיצד בחזקה סכו גרדו הלבישו הנעילו הוליך כליו אחריו לבית המרחץ, שכל אלו הם מלאכות מיוחדות לעבד כנעני ואסורים לעבד עברי כדאמרינן התם (תו"כ ויקרא כ"ה) לא תעבוד בו עבודת עבד שלא יוליך כליו אחריו לבית המרחץ, הא כל שלא נשתמש בו בעבודות אלו וכיוצא בהם אע"פ שעשה לו מלאכות אחרות כגון שחפר לו או שנכש או שעדר עמו לא קנאו שאינו אלא אכילת פירות:

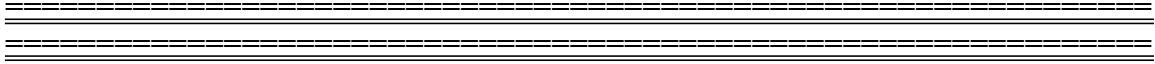
35. רש"ש על בבא בתרא דף נג/ב

ר"ש ד"ה והנעילו. היינו נעל כו' ואגב כו'. ול"נ דנעל ליה דרישא היינו שקשר לו רצועות המנעל והוא נגד התיר כו' דר"ל התרת הקשר וכמו נעל דבדלת לפי' התוס' לעיל. ובקדושין וכן ברי"ף כאן ל"ג נעל לו ברישא:

36. רמב"ם יד החזקה הלכות מכירה פרק ב

(א) עבד כנעני הרי הוא כקרקע לקנייה ונקנה בכסף ובשטר או בחזקה:
(ב) ומה היא החזקה בקניין עבדים שישתמש בהן כדרך שמשמשין בעבדים בפני רבו כיצד התיר לו מנעלו או שהנעיל לו מנעלו או שהוליך כליו לבית המרחץ או שהפשיטו או סכו או גרדו או הלבישו או הגביה את רבו קנה וכן אם הגביה הרב את העבד קנה.

- [השגת הראב"ד - וכן אם הגביה וכו' א"א נראה מדבריו דלא גריס בה פלוגתא אלא הכי גריס הגביהו הוא לרבו קנאו הגביהו רבו א"ר שמעון לא תהא חזקה גדולה מהגבהה כו' והכי גריס לה הרב ז"ל עכ"ל]:

37. ספר אז ישיר - בין המצרים

זוכה ורואה בשמחתה ❧ • אז ישיר ❧ תצו

ויען שהבאנו לעיל דברי רש"י בסוכה (מ"א א') הנ"ל שירד לעתיד לבא מקדש מן השמים בנוי ומשוכלל, ראינו להסמיך פה דברי רבינו זצ"ל, במה שאנו אומרים בתפילות יו"ט: 'בנה ביתך כבתחילה וכוונן מקדשך על מכונו והראנו בבנינו ושמחנו בתקונו', וצריך להבין, מה הכוונה 'בתקונו', מה תיקון יהיה צריך? וגם שאל אדמו"ר זצ"ל, כאשר ידוע כי בנין בית הבחירה הוא אחת ממצוות עשה, כמבואר בספר המצוות להרמב"ם ז"ל מצוה כ', וכן הוא בספרי, ובגמרא סוכה הנ"ל מ"א פירש"י ז"ל: אבל מקדש העומד שאנו מצפין, בנוי ומשוכלל הוא, יגלה ויבא משמים, שנאמר 'מקדש השם כוננו ירך', עכ"ל. וא"כ תבטל לנו מצוות עשה של בנין בית המקדש.

וביאר המהרי"ל דיסקין, שאפילו לפי הסוברים שבית המקדש ירד בנוי מן השמים, מ"מ הקב"ה ישייר בו דברים קטנים המעכבים את העבודה והצריכים תיקון על ידי בני ישראל, כדי שבני ישראל יוכלו לקיים את מצוות בנין בית המקדש בידהם, ז"ל:

אלא דלטובתם של ישראל ישאיר הקב"ה בהבנין איזה דברים קטנים לתקן, אשר בהתיקון הזה יתכשר שיחא ראוי לעבודה, כמו למשל מזבח שנפגם פסול, וכן במנורה אם יחסר איזה כפתור, ויתן לנו הקב"ה רשות לתקן ולגמור הדבר ע"י בני אדם למטה, ויקרא עבור זאת על שם ישראל, כי על ידי המעשה שלהם התכשר אשר ראוי לעבודה, ובוהו יתקיים בנין בית הבחירה... (ואני שמעתי שאמר שהתיקון יהיה על פי מה שאמרו חז"ל (סוטה ט' א') על הפסוק 'טבעו בארץ שעריה' (איכה בט), לפי שהיו מעשי ידי דוד המלך ע"ה, לפיכך לא שלטו בהם אויבים, ולעתיד לבא יתגלו השערים האלה, ואז יקחו בני ישראל ויתלו הדלתות האלה בהשערים, וא"כ יעשו תיקון גם בהבנין שמועיל גם לענין קניה, כמו דאיתא במסכת בבא בתרא (נ"ג ב') הבונה פלטרין גדולים בנכסי הגר, ובא אחר והעמיד להן דלתות, קנה. ועיין שם בפירוש הרשב"ם, וא"כ הוי תיקון טוב שבוה יקנו כל הבית המקדש), והוה הבקשה בתפילה, 'והראנו בבנינו, שתראנו בית המקדש בנוי, שיבא מן השמים בנוי, ואם תאמר הלא יחסר לנו מצוה, על זה בקשתנו 'ושמחנו בתקונו', היינו שתשאיר לנו מעט לתקן, כמו שנתבאר, ויהיה לנו חלק בהבנין שתיקנו כמו מצוה שלימה, כי בלאו מעשה ידנו אי אפשר להקריב ולעבוד עבודה.

❧ והראנו בבנינו ושמחנו בתיקונו - שני ענינים נפרדים

עם זאת, פרשנים אחרים מקיימים את דברי הראשונים שבית המקדש השלישי עתיד להיבנות על ידי הקב"ה בשמים וירד בשלימותו.

בנוסח תפילת מוסף לשלשה רגלים אנו מבקשים: 'בנה ביתך כבתחילה, וכוונן מקדשך על מכונו, והראנו בבנינו, ושמחנו בתיקונו', ובפירוש המהרי"ל דיסקין על התורה (פרשת בהעלותך) הקשה, לאיזה תיקון אנו מתכוונים בבקשת 'ושמחנו בתיקונו', ומדוע בית המקדש זקוק יהיה לתיקון? ועוד הקשה, לפי רש"י והראשונים הסוברים שבית המקדש השלישי ירד בנוי מן השמים, מדוע לא יזכו בני ישראל לקיום מצוות בניית המקדש, ז"ל:

כלומר, בית המקדש ברובו עתיד להיבנות על ידי הקב"ה, וירד מוכן מן השמים, ועל זה אנו מבקשים בתפילה 'בנה ביתך כבתחילה', שהקב"ה יבנה את ביתו ויוריד את המקדש מן השמים, אך אנו מוסיפים 'ושמחנו בתיקונו', שאנו מתפללים שזוכה להשתתף בתיקון הסופי המכשיר את בית המקדש, ואין אנו רוצים רק לראות את בית המקדש השלישי בנוי ועומד, אלא אנו מבקשים לזכות לשמוח במצוות בנין בית המקדש בפועל ממש.

ובדבריו מיושבת קושיית הערוך לנר' על שיטות הראשונים הסוברים שבית המקדש עתיד לרדת בנוי מן השמים, והקשה הערוך לנר' שא"כ מדוע אנו מתפללים שזוכה לבנותו, אם עתיד הוא לרדת בנוי, ולפי המהר"ל דיסקין לשון התפילה מדויקת מאד, שאנו מתפללים שזוכה לראות את בית המקדש שהקב"ה יוריד מן השמים, והראנו בבנינו, וגם לסיים ולתקן את המקדש בידנו 'ושמחנו בתיקונו'.

ולפי דברי המהר"ל דיסקין נראה להוסיף ביאור בדברי חז"ל ש'כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה', שלשון שמחה מכוונת על התיקון הסופי הנעשה על ידי בני ישראל, היינו השמחה של מצוות בנין בית המקדש, ואת זה ביקשו חז"ל להדגיש, שהמתאבל על ירושלים זוכה לראות ולהשתתף בשמחת הבנין ממש. חז"ל גילו שהמתאבל על ירושלים זוכה לקיום 'ושמחנו בתיקונו', ולא רק שזוכה לראות בבנין ירושלים והמקדש, אלא יזכה להשתתף במצוות בנין בית המקדש בעצמו, להשתתף, לראות ולשמוח בהשלמת ותיקון בית המקדש.

38. הגדת אור החמה

<p>אור את שעבודם על ישראל ושע"ז נזכור דהא דאין אנו אוכלים עכשיו חמץ היינו משום דמשועבדים אנו לדי' ואין אנו בני חורין לעצמינו שנוכל להחמיץ את עיסתנו, דשני הטעמים קשורים זה בזה דכל ענין זה שאנו צריכים לזכור שלא הספיקו בצקם להחמיץ אינו אלא משום דוהו סימן עבדות שהי' במצרים, וגם זה שאנו צריכים לזכור שאבותינו אכלו הלחם הזה במצרים הוא משום כך דגם עכשיו אנו במצב של עבדות, אלא דעכשיו דלא מזכירים עדיין את הגאולה וכדאמרינן בגמ' דבעינן מתחיל בגנות ומסיים בשבח, א"כ כשבאים להזכיר את הגנות ראו להזכיר חלק זה מן הטעם, ולבסוף כשעומדים לפני הלל המצרי דבעינן למימר הללו עבדי ד' ראו להזכיר את החלק השני.</p> <p>כ' דכפין ייתי וייכול, ולכאורה צריך ביאור לשון זה לבנות העניים בלשון זה, והרי מוטב הי' לומר כל הרוצה יאכל ופשוט שמי שהוא שבע לא הי' בא לאכול לחמו של זה, ועוד יש להויר דהרי ידוע הוא דכפין ורעב מכונה הסט"א, ובלילה הזה שאנו עמלים כ"כ שלא יתאחו בנו ובמצותינו א"כ למה לומר בלשון זה כמזמינים אותם ועוד לומר בלשון תרגום שהוא לשונם, ואפשר דאדרבה דהנה נתבאר לעיל דבלחם עוני יש שני ענינים האחד זכר לעבדות פרעה ואחד זכר</p>	<p>אור החמה ואפשר דזה גופא שהאכילו המצרים את ישראל ואת עבדיהם מצת היינו משום דזה הי' אצלם סימן של עבדות שלא היו מרשים לעבדיהם להחמיץ את עיסתם ולכן נקרא לחם עוני מפני שהוא סימן של עניות ועבדות, ולכן כשיצאו ממצרים ורצו ישראל להחמיץ את עיסתם להראות סימן חירות בא הקב"ה וגאלם בטרם יחמץ להראותם בזה ולא יצאו מעבדות מצרים כדי להיות בני חורין לעצמם אלא להיות עבדי ה', וכדאמרינן בהלל המצרי הללו עבדי ד' ולא עבדי פרעה דהיינו שנהפכו מעבדי פרעה לעבדי ד', ורצה הקב"ה לקנותם בזה כעין הא דאמרינן בקידושין דף כב: גבי עבדא דר' יהודה הנזואה דשיין קנין עי"ז שלא יהא העבד בלא אדון רגע אחד.</p> <p>וז'הו הענין הדוכריה תורה לחם עוני בקרא דמצת רשות דעיקו הקפידה בענין זה הוא שלא יאכלו חמץ ולא שיאכלו מצה ושנוכזר עי"ז את עבדות מצרים, וממילא הוי אנו עבדיהם להקב"ה שפדה אותנו מעבדותם לשם עבדות וכדכתיב בקרא וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים וכמו שפירשי' שם בפרשת ראה דלחם עוני הוא שמזכיר את השעבוד שבמצרים, והיינו כנ"ל דבזה הראו המצרים</p>	<p>והנה באה ענינא דלחם עוני יש להתבונן דלכאורה כיון דדין לחם עוני הוא רק במצת חובה דבמצת רשות הרי דמותו גם לאכול מצה עשירה וא"כ למה כתבה תורה לשון זה של לחם עוני רק בקרא "דשבעת ימים תאכל מצות דקאי רק אמצה של רשות ולא כתבה כן בקרא דבערב תאכלו מצות או בקרא דעל מצות ומרורים יאכלוהו, ואפשר דהענין הוא דהנה הגר"א מקשה כאן על לשון ההגדה דטעמא דלחמא עניא הוי משום דאכלו אבהתנא במצרים, והרי בקרא כתיב משום שלא הספיקו בצקם להחמיץ והיינו בצאתם ממצרים [וכדאמרינן נמי לקמן בהגדה בטעם מצה זו שאנו אוכלים], ומתוך דאמרו הראשונים דגם במצרים היו המצרים מאכילים את העבדים לחם כזה, ולכאורה יקשה דכיון דבתורה כתיב טעם אחר מפני שלא הספיקו א"כ למה לן לומר עכשיו טעם חדש, וכן אמאי לא אמרינן גם טעם זה גבי טעם מצה זו שאנו אוכלים הרי תהם הוא עיקר מצות ההגדה וכדאמר שם דאם לא אמר לא יצא יד"ח והי' ראו להזכיר כל הטעמים, ועוד דא"כ דאכילת המצה היא משום שאכלו במצרים בשעת השעבוד א"כ הרי דמצה היא ג"כ זכר לשיעבוד כמו מרור וא"כ אמאי מקרי מצה זכר לחרות גבי דין הסיבה.</p>
---	--	--